

تبیین چالش‌های عمده توسعه روستایی برای دستیابی به توسعه پایدار: مطالعه موردی روستاهای شهرستان اسلامشهر

بهادر حیدرپور^۱، تهمنه دانیالی^۲، علیرضا استعلاجی^۳

^۱ دانشجوی دکتری برنامه ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام (ره)، شهرری، تهران، ایران.
^۲ استادیار گروه جغرافیا- برنامه ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام (ره)، شهرری، تهران، ایران.

نویسنده مسئول: t.daniali@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۸/۶/۲۱ / تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۰/۳

چکیده

شناسایی چالش‌های عمده توسعه روستایی، پیش شرطی برای تدوین سیاست‌ها و ارائه الگویی انعطاف پذیر برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی است. هدف پژوهش حاضر بررسی وضعیت چالش‌های توسعه روستایی در روستاهای شهرستان اسلامشهر است. پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش انجام کار، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش را دو گروه روستاییان و کارشناسان تشکیل می‌دهد؛ در گروه اول با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۰ نفر به عنوان حجم نمونه به صورت تصادفی سهمیه بندی انتخاب شده است. در گروه کارشناسان نیز ۲۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس و آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده و در نهایت برای رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر چالش‌های توسعه روستایی از تکنیک تاپسیس فازی استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که چالش‌های اقتصادی، کالبدی-فیزیکی و مدیریتی مهم‌ترین چالش‌های روستاهای شهرستان اسلامشهر است. همچنین نتایج تاپسیس فازی نشان داد که روستای سیمون با ضریب ۰/۹۱۲ در رتبه اول و روستای گلدسته با ضریب ۰/۰۰۰، در رتبه آخر قرار گرفته‌اند. به عبارتی دیگر روستای سیمون با چالش‌های بیشتر روستای گلدسته با چالش‌های کمتری روبرو بوده است.

کلیدواژه: توسعه، توسعه روستایی، توسعه پایدار روستایی، چالش‌های توسعه، شهرستان اسلامشهر.

مقدمه

جامعه روستایی بکار می‌رود و اهداف آن عموماً به چهار دسته اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و سیاسی تقسیم می‌شوند (توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸). توسعه پایدار یک فرآیند پایدار تغییرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی به منظور ارتقاء و رفاه و خوشبختی طولانی مدت کل اجتماع است؛ به سخن دیگر، این فرایندی چندبعدی است که به گونه‌ای پایدار در صدد وحدت اهداف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی است. براین اساس، توسعه پایدار می‌تواند به مثابه فرآیند تغییرات چندبعدی مؤثر بر جامعه روستایی تعریف شود که رشد اقتصادی، بهبود شرایط محیطی و حفظ ارزش‌های محیطی به گونه‌ای همساز، از مشخصه‌های مهم آن است (فلاح تبار، ۱۳۹۶: ۱۹۰). یکی از موضوعاتی که همیشه روستاها و روستانشینان را می‌رنجاند مشکلات و موانع پایداری روستاهاست که در ابعاد محیطی، اقتصادی و اجتماعی قابل دسته‌بندی است و افت و خیزهای فضائی و دوام و نابودی روستاها در این رابطه قرار دارند. در حال حاضر وضعیت روستاهای کشور مناسب نبوده و بعضی از روستاها محروم از توسعه می‌باشند که باعث

اخیراً موضوع توسعه روستایی یکی از پربحث‌ترین موضوعات است؛ که دارای معانی مختلفی می‌باشد و مفهوم آن نه تنها در زمینه‌های مختلف بلکه در طول زمان در حال تغییر بوده است؛ و در قرن حاضر یکی از دغدغه‌های برنامه‌ریزان توسعه، دولت‌ها و سیاستمداران است؛ که از سیاست‌های کلی توسعه کشور تأثیر می‌پذیرد. به علت اهمیت فراوان توسعه روستایی، از آن به عنوان ستون فقرات توسعه اقتصادی هرکشوری نام برده می‌شود (فرهمند، ۱۳۹۴: ۶). پسوند پایدار زمانی به صورت مشخصه توسعه پایدار روستایی به کار می‌رود که با محیط‌گرایی و رویکرد زیست محیطی به توسعه آمیخته شود. رابطه توسعه پایدار و محیط زیست، یک رابطه دوفره است و غفلت از محیط زیست، مانع دستیابی به اهداف توسعه می‌شود. توسعه پایدار، یعنی توسعه‌ای که از نظر زیست محیطی غیرمخرب، از نظر فنی مناسب، از نظر اقتصادی ماندگار و از نظر اجتماعی قابل پذیرش باشد (وثوقی و ایمانی، ۱۳۸۹: ۲۷). برنامه‌های توسعه پایدار روستایی جزئی از برنامه‌های توسعه هر کشوری است که برای دگرگون سازی ساخت اجتماعی-اقتصادی

روستاگریزی و مهاجرت‌های روستائیان به شهرها شده و شرایط نامطلوب حاشیه نشینی در اطراف شهرها و ناهنجاری‌های ناشی از آن را به دنبال آورده است، اما با ارتقاء سطح زندگی و امکانات رفاهی در روستاها می‌توان شرایط را برای ادامه زندگی و رفع مشکلات موجود، مساعد ساخت (توکلی نیا و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴). البته میزان قوت و شدت ابعاد مذکور در یک حد و اندازه نیست بلکه برحسب موقعیت مکانی روستا و براساس زمان از یکنواختی برخوردار نمی‌باشد یعنی زمانی مسائل محیطی و گاه عوامل اقتصادی و مقاطعی عوامل اجتماعی نقش نافذ دارند و عوامل دیگر به لحاظ درجه اثرگذاری در مراتب دوم و سوم واقع‌اند و این مسائل شرایط استمرار حیات روستا یا روستاها را دچار تزلزل می‌کند و حرکت توسعه را کند و گاه متوقف می‌سازد (جمینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۳).

فرآیند توسعه در کشورهای توسعه، این امر را معلوم ساخته که توسعه روستایی ضرورتی بنیادین برای توسعه ملی است و می‌باید در اولویت برنامه‌های توسعه‌ای قرار گیرد. به دلیل اهمیت توسعه پایدار و همچنین اهمیت روستاها در توسعه ملی تحقیقات مختلفی در این زمینه صورت گرفته است. با این وجود، مطالعه متون و ادبیات موجود نشان می‌دهد تاکنون در زمینه چالش‌های توسعه روستایی در دست یابی به توسعه پایدار در سطح روستاهای شهرستان اسلامشهر صورت نگرفته است. بنابراین بدیهی است که با شناخت چالش‌های توسعه روستایی در روستاهای مورد مطالعه گامی در جهت توسعه پایدار روستایی برداشته و دلایل عدم توسعه یافتگی این روستاها را مورد بررسی قرار داد بنابراین پرداختن به این موضوع ضرورت و اهمیت دوچندانی پیدا می‌کند. این موضوع در مورد روستاهای اسلامشهر به لحاظ موقعیت ارتباطی روستا برحسب جایگاه مکانی و اندازه و میزان دسترسی روستانشینان به فضاها می‌شد و نوع فعالیت روستا نیز می‌تواند مصداق داشته باشد این مطالعه تلاش دارد این امر را در محدوده روستاهای اسلامشهر بررسی نماید و با شناسایی چالش‌ها و معضلات پیش رو برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی نظرات و پیشنهادات خود را ارائه نماید. بنابراین این پژوهش در پی پاسخ به این سوال است که وضعیت چالش‌های عمده پیش روی روستاهای اسلامشهر جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی کدامند؟ و آیا روستاهای این شهرستان از نظر چالش‌های توسعه روستایی در یک سطح قرار دارند؟

پیشینه تحقیق

دانیالی (۱۳۹۷) به بررسی چالش‌های توسعه پایدار با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات پرداخته است و به این نتیجه رسیده است که روستاهای یل آباد و قردین با وجود پتانسیل‌های بالا در زمینه توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، از پتانسیل‌های این فناوری بهره‌چندانی نبرده و ساختارهای ناپایدار روستایی آنها مجال این توسعه این فناوری را به آن نمی‌دهد. رئیسی (۱۳۹۶) به تحلیل توانمندی‌ها و

چالش‌های مناطق روستایی بخش سیوان به منظور توسعه پایدار گردشگری پرداخته است و چنین نتیجه گرفته است که از نظر کارشناسان و ساکنان مهم‌ترین ظرفیت و توانمندی بخش سیوان جاذبه‌های طبیعی است. فلاح تبار (۱۳۹۶) به بررسی چالش‌های توسعه روستایی از دیدگاه توسعه پایدار پرداخته است و چنین نتیجه گرفته است که در چارچوب سلسله مراتبی، فضاها روستایی می‌باید ضمن پایداری در اجزای تشکیل دهنده آن، یعنی محیط اکولوژیک، محیط انسانی و محیط فعالیتی، سهم و نقش خود را در نظام سکونت‌تاسطح ملی به منصفی ظهور برساند. همچنین نتایج نشان داد که توسعه پایدار و یکپارچه‌ی ملی، ارتباط تنگاتنگ با توسعه پایدار در سطح منطقه‌ای، شهری و روستایی دارد و نمی‌توان به هیچ وجه توسعه پایدار روستایی را از آن جدا یا از نظر دور ساخت. توکلی نیا و همکاران (۱۳۹۵) به ارزیابی چالش‌های اجتماعی ناشی از بحران خشکسالی بر توسعه پایدار روستایی در شهرستان فسا پرداختند و چنین نتیجه گرفتند. در تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل عاملی، چالش‌های اجتماعی ناشی از بحران خشکسالی در پنج عامل اثرات عمومی اجتماعی، امنیت، کیفیت زندگی، آموزش و پرورش، سلامت و تندرستی قرار گرفته‌اند که کل مجموعه چالش‌های اجتماعی قادر است ۵۷/۱۹ درصد از کل واریانس چالش‌های اجتماعی در مناطق روستایی دهستان میانه را تبیین کند. کامرانی فر و همکاران (۱۳۹۵) به تحلیل چالش‌های توسعه گردشگری فرهنگی در نواحی روستایی بیناود پرداخت و چنین نتیجه گرفت که مهم‌ترین چالش‌های توسعه گردشگری فرهنگی در نواحی روستایی شهرستان بیناود، چالش‌های مدیریتی، فراساختاری و چالش‌های قانونی است. فرهمند (۱۳۹۴) به تحلیل چالش‌های کالبدی-فیزیکی توسعه در روستاهای کوهستانی شهرستان کامیاران پرداخته است و به این نتیجه رسیده که روستاهای مورد مطالعه از نظر شدت چالش‌های کالبدی-فیزیکی، و میزان عملکرد نهادها در توسعه کالبدی-فیزیکی اختلاف معناداری با یکدیگر دارند. همچنین بر اساس آزمون تحلیل واریانس یک طرفه وضعیت نامناسب شبکه معابر در بروز و تشدید چالش‌های کالبدی-فیزیکی روستاهای مورد مطالعه بیشتر از سایر عوامل می‌باشد.

گومارس و همکاران (۲۰۱۳) به بررسی چالش‌های توسعه روستایی در کشور پرتغال پرداختند و نتیجه گرفتند که ارتباط متقابلی بین سیستم‌های بوم‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی در آن مناطق وجود دارد که ارتباط متقابل این سه رکن می‌تواند تاثیر بسزایی در توسعه منطقه گردد. نامی (۲۰۱۱) به بررسی چالش‌های مدیریت توسعه روستایی در سریلانکا پرداخته است و نتیجه گرفت که تغییرات زمانی و مکانی سیاست‌های توسعه و برنامه‌های بازسازی در هنگام ارزیابی آسیب‌پذیری مردم در یک مکان خاص تاثیر دارد. ضرورت و اهمیت انجام تحقیق از این جهت می‌تواند توجیهات علمی برای انجام تحقیق را مطرح نماید، بسیار مهم است. سیفرید و بوجوروا (۲۰۱۱) به بررسی مشکلات و

چالش‌های دستیابی توسعه روستایی پرداختند و نتیجه گرفتند که مهم-ترین چالش‌های توسعه کالبدی- فیزیکی روستا را مواردی از جمله وجود مشکلات مالی و پایین بودن سطح آگاهی و شناخت روستاییان در خصوص طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی ذکر کرده‌اند. پساکارنیس و مالینه (۲۰۱۰) نقش یکپارچه سازی اراضی در تحقق توسعه پایدار در مرکز و شرق اروپا را مورد بررسی قرار دادند. نتایج این تحقیق بیانگر نقش مهم یکپارچه سازی اراضی در بهینه نمودن استفاده از منابع وجود و رسیدن به توسعه پایدار روستایی می باشد. کینلیساید و تاکر (۲۰۱۰) علل اصلی کاهش جمعیت روستایی در کشورهای اروپایی را در مشکلات و فشارهای اقتصادی از جمله کمبود درآمد و بیکاری و مسائل زیست محیطی همچون خشکسالی دانسته و برنامه های ملی توسعه روستایی زیر عنوان راهبردهای ملی توسعه پایدار را برای کشورهای اتحادیه اروپا در راستای جلوگیری از این مسئله پیشنهاد می کند. کیم (۲۰۰۹) به بررسی چالش‌های پیش روی جوامع روستایی و دور افتاده در چین پرداخته و نتیجه گرفته است که عدم دسترسی ساکنان به وسایل ارتباطی و ویژگی‌های جغرافیایی منطقه از چالش‌های اصلی جوامع روستایی در این ناحیه است.

مبانی نظری

توسعه از لحاظ لغوی در فرهنگ لغت دهخدا به معنای فراخی و وسعت آمده که به اشکال توسعه دادن، توسعه پیدا کردن و توسعه یافتن مورد استفاده قرار می‌گیرد اما از لحاظ مفهوم هر فردی در تصور خود معنا و مفهوم متفاوتی از توسعه داشته و در زمان‌ها، مکان‌ها و فرهنگ‌های مختلف معانی و تعابیر متفاوتی از توسعه ارائه شده است (کیانی، ۱۳۹۳: ۲۲-۲۳). توسعه صرفاً پدیده ای اقتصادی نیست، توسعه جریانی چند بعدی است که مستلزم تجدید سازمان و تجدید جهت‌گیری مجموعه نظام‌های اقتصادی و اجتماعی کشور است (Maleki et al, 2010: 63). فرایند توسعه روستایی یک سیستم منسجم است (Straka & Tuzova, 2016: 502). توسعه روستایی باعث رهایی جوامع از فقر می شود (Eziyi & Krothapalli, 2014: 1493). توسعه روستایی به عنوان استراتژی اصلی توسعه در بسیاری از کشورها، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، که اکثر جمعیت در مناطق روستایی زندگی می کنند، تأکید شده است (موسوی، ۲۰۱۵: ۱۵۴). توسعه روستایی به مثابه یک پدیده راهبردی است که برای اصلاح وضع زندگی اقتصادی و اجتماعی یک گروه ویژه روستایی یعنی، فقرا و مستمندان مناطق روستایی طراحی می‌شود (احمدی، ۱۳۹۵: ۲). عبیدالله خان معتقد است نابودی فقر و بالا بردن سطح کیفیت زندگی توده های فقیر، هدف اصلی و اساسی توسعه می‌باشد (قبادی، ۱۳۹۲: ۲۴). در نظریه گاندی روستا یک واحد مستقل بود که محور خود اتکایی کشور محسوب می-شود. روستا و کشاورزی اساس توسعه مورد نظر گاندی بوده است.

گاندی خواهان تحول روستاها از طریق توسعه درونی آن‌ها و تبدیل آن‌ها به مکان‌های قابل زیست و متناسب با رشد و ترقی بود (ثانی حیدری، ۱۳۹۶: ۲۰). ویتز می‌گوید توسعه ثمره مجموعه‌ای از فعالیت‌ها است که توسط افراد داوطلبی که از امکانات شخصی خویش استفاده می‌کنند و توسط دولت‌ها که به وسیله اعمال قانون از امکانات عمومی استفاده می‌کنند آغاز می‌شود؛ از نظر وی هدف کلی از توسعه روستایی در ممالک در حال توسعه قبل از هر چیز ارتقای پایگاه اجتماعی خود است (قبادی، ۱۳۹۲: ۲۵).

توسعه پایدار مهم ترین مفهوم نسل فعلی است (Veselonska, 2017: 474). مفهوم توسعه پایدار در طول دو قرن گذشته مطرح شده و اهمیت فراوانی پیدا کرده است (حاجی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۷). توسعه پایدار به عنوان یک مفهوم نه تنها یک رویکرد برای جهان و مشکلات جدید آن است بلکه مجموعه‌ای از دستورالعمل‌ها برای حل چالش‌های مختلفی است که در حال حاضر جهان با آن روبرو است (Veselonska, 2017: 474). نقطه شروع مفهوم توسعه پایدار دستیابی به هدف تلفیق مسائل زیست محیطی با سیاست گذاری های اقتصادی بود؛ در واقع این هدف تلاشی بود به منظور اینکه نظریات طرفداران محیط زیست در مرکز خط مشی ها و سیاست هایی قرار گیرند که در جهان پیشرفته ماهیت اقتصادی دارند. این مسائل موجب بروز زمینه ای شد که مسائل زیست محیطی مورد توجه قرار گیرند (شوقی، ۱۳۹۱: ۲۳). توسعه پایدار توسعه‌ای است که بتواند نیازهای کنونی بشر را تامین کند بدون آن که توان‌های محیطی و زیستی نسل-های آینده را در تامین نیازهایشان به مخاطره اندازد. هدف اصلی توسعه پایدار، تامین نیازهای اساسی، بهبود و ارتقا سطح زندگی برای همه، حفظ و اداره بهتر اکوسیستم‌ها و آینده‌ای امن تر و سعادتمندانه تر است (جهان آبادی، ۱۳۹۵: ۱۶). مناطق روستایی برای توسعه با مشکلات و چالش‌هایی روبرو هستند که شناخت آن‌ها باعث می‌شود مسولین استراتژی مناسب جهت توسعه را برای روستاها انتخاب کنند. در اسناد برنامه‌های پنج ساله و برخی مطالعات ملی در زمینه برنامه‌ریزی و توسعه مناطق روستایی در کشور از جمله سند بخشی و فرابخشی توسعه روستایی در برنامه سوم و چهارم توسعه کشور و نیز مطالعات طرح توسعه کالبدی مناطق روستایی کشور مهمترین چالش‌های توسعه روستایی عبارتند از: چالش‌های محیط طبیعی، چالش‌های اجتماعی، چالش‌های اقتصادی، چالش‌های کالبدی و زیربنایی و چالش‌های نظام مدیریتی و نهادی (کیانی، ۱۳۹۳: ۳۳).

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش انجام کار، توصیفی- تحلیلی است. روش جمع آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را دو گروه روستاییان و کارشناسان تشکیل می‌دهد؛ در گروه اول ۲۴ روستای شهرستان

بنابراین براساس مطالعه میدانی نگارنده در منطقه مورد مطالعه مشخص شد که عدم اشتغال زنان و جوانان، کمبود فرصت‌های شغلی، بیکاری فصلی کشاورزان، بیکاری فصلی کشاورزان، فقدان اشتغال زایی بخش کشاورزی، فقدان مکانیزاسیون بخش کشاورزی، فقدان ثبات و امنیت شغلی، کاهش قدرت خرید مردم، کاهش پس انداز مردم، عدم سرمایه گذاری دولت، عدم تمایل و انگیزه سرمایه گذاری بخش خصوصی، عدم تمایل و انگیزه بومیان برای سرمایه‌گذاری، کمبود و یا عدم وجود صنایع وابسته به کشاورزی و فقدان راهبرد مناسب برای توسعه صنایع مهمترین چالش‌های اقتصادی موجود در این روستاهاست که مانع از پایداری اقتصادی در این روستاها شده است.

چالش‌های فیزیکی - کالبدی

جهت بررسی وضعیت روستاهای شهرستان اسلامشهر از نظر چالش‌های فیزیکی - کالبدی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که گوپه خدمات زیرساختی با میانگین $2/849$ ، گوپه پایداری سکونتگاه‌های روستایی با میانگین $2/756$ و کاربری اراضی با میانگین $2/893$ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. بنابراین براساس مطالعه میدانی نگارنده در منطقه مورد مطالعه مشخص شد کمبود امکانات و خدمات ورزشی، کمبود امکانات تحصیلی، کمبود امکانات رفاهی و پارک، ضعف زیرساخت‌ها در دسترسی به مراکز دهستان‌ها، کمبود زیرساخت‌های ارتباطی، کمبود زیرساخت‌های عمومی، کمبود زیرساخت‌های بهداشتی، عدم اجرای طرح‌های و بهسازی داخلی روستا، عدم وجود سازه‌های عمرانی کنترل سیلاب، محدودیت در توسعه فیزیکی سکونتگاه انسانی، آسیب پذیری بالا سکونتگاه‌ها در مقابل بلایای طبیعی، نامقاوم بودن سکونتگاه‌ها به دلیل عدم کاربرد مصالح نامرغوب، عدم ساماندهی فضای سکونتگاه، متراکم بودن سکونتگاه‌ها، شناسایی و نگهداری از بافت بازرش، مکان یابی اصولی خدمات، مکان یابی آرامستان و توسعه فیزیکی، وجود اراضی بایر جهت گسترش، تخریب کاربری کشاورزی، فراوانی صنایع تبدیلی و تکمیلی، تناسب بین جمعیت و کاربری اراضی و تداخل کاربری کشاورزی با مسکونی مهمترین چالش‌های فیزیکی - کالبدی در روستاهای شهرستان اسلامشهر است.

چالش‌های اجتماعی

جهت بررسی وضعیت روستاهای شهرستان اسلامشهر از نظر چالش‌های اجتماعی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که گوپه جمعیت با میانگین $2/686$ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) و گوپه امنیت اجتماعی و روانی با میانگین $3/121$ و گوپه انسجام اجتماعی با میانگین $3/212$ بالاتر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. بنابراین براساس مطالعه میدانی نگارنده در منطقه مورد مطالعه مشخص شد میزان جمعیت، کاهش نرخ رشد جمعیت، تغییر در تعداد

اسلامشهر که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ برابر با 36346 نفر برابر معادل 11051 خانوار بوده است با استفاده از فرمول کوکران تعداد 380 نفر به عنوان حجم نمونه به صورت تصادفی سهمیه بندی انتخاب شده است. در گروه کارشناسان نیز 20 نفر به صورت تخمین شخصی به عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند. (جدول ۱). بنابراین پس از این که اعتبار و روایی پرسشنامه با استفاده از نظر اساتید و متخصصین جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی تایید شد، برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد (جدول ۲). در ادامه، جهت تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس و آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده و در نهایت برای رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر چالش‌های توسعه روستایی از تکنیک تاپسیس فازی استفاده شده است. لازم به ذکر است که به منظور وزن دهی شاخص‌های پژوهش پس از گرفتن نظرات 20 نفر از کارشناسان مربوطه (به روش تخمین شخصی) از تحلیل سلسله مراتبی فازی (AHP) استفاده شده است؛ همچنین متغیرهای مورد استفاده در پژوهش حاضر در قالب پنج چالش اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی، فیزیکی - کالبدی و مدیریت و برنامه ریزی طبقه‌بندی شدند (جدول ۳).

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان اسلامشهر یکی از شهرهای استان تهران، در جنوب غربی شهر تهران بر سر راه ارتباطی تهران-ساوه قرار گرفته و از طریق بزرگراه‌های قدیم و جدید تهران-ساوه به جنوب کشور و سایر استان‌های همجوار ارتباط دارد. فاصله آن تا مرکز شهر تهران حدود 19 کیلومتر است. لزوم ارائه خدمات به جمعیت نسبتاً زیادی که در این شهرستان ساکن هستند و برنامه ریزی در جهت توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی آن باعث شد در سال 1373 از سوی وزارت کشور جمهوری اسلامی به عنوان یکی از شهرستان‌های تابعه استان تهران اعلام شود. وسعت شهرستان در حدود 245 کیلومتر مربع است که از نظر مختصات جغرافیایی با اندکی تفاوت نسبت به مرکز تهران در 51 درجه و 10 دقیقه طول شمالی تا $51,22,30$ و در عرض $34,42,30$ تا $35,27,30$ عرض شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. این شهرستان در منطقه دشت آبرفتی جنوب تهران واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریا در حدود 1150 متر است (فرزین، 1394 : ۴۸).

یافته‌های پژوهش

بررسی وضعیت روستاهای مورد مطالعه از نظر چالش‌های توسعه

چالش‌های اقتصادی

جهت بررسی وضعیت روستاهای شهرستان اسلامشهر از نظر چالش‌های اقتصادی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که گوپه اشتغال با میانگین $2/823$ و گوپه رشد اقتصادی با میانگین $2/892$ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند.

چالش‌های مدیریت و برنامه ریزی

جهت بررسی وضعیت روستاهای شهرستان اسلامشهر از نظر چالش‌های مدیریت و برنامه‌ریزی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که گوینه سیاست و تصمیم‌گیری با میانگین ۲/۸۹۵ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. بنابراین براساس مطالعه میدانی نگارنده در منطقه مورد مطالعه مشخص شد پایین طرح‌های ظرفیت‌سازی، عدم مشارکت مردم در تعاونی‌ها و تشکل‌های محلی، عدم مشارکت افراد در اجرا و پشتیبانی طرح‌های عمرانی و هادی، کمبود میزان توجه ارگان‌های مختلف به توسعه پایدار، عدم هماهنگی برنامه‌ها و سیاست‌های ارگان‌های مختلف در سطح محلی، مداخله سازمان‌های مختلف دولتی در برنامه‌های توسعه روستایی، نسبت پایین قابلیت مشارکت عمومی، فقدان توجه به دانش بومی در برنامه‌های توسعه، نسبت پایین آمادگی مقابله با بلایای طبیعی، نسبت پایین آگاهی و اطلاعات عمومی، دخالت‌های نامناسب مسولین محلی، تصمیمات بدون پشتوانه علمی، تصمیمات سلیقه‌ای، باندبازی و عدم شایسته‌سالاری و متخصص نبودن تصمیم‌گیران مهمترین چالش‌های مدیریت و برنامه‌ریزی در سطح روستاهای شهرستان اسلامشهر است.

افراد خانوار، تغییر در میزان و نسبت جنسی، تغییر در ترکیب جمعیتی اقوام، کاهش انگیزه و تمایل به ماندگاری جمعیت در روستا، تغییر در نرخ باسوادی و کاهش سطح مدارج تحصیلی مهمترین چالش‌های اجتماعی در سطح روستاهای شهرستان اسلامشهر است.

چالش زیست محیطی

جهت بررسی وضعیت روستاهای شهرستان اسلامشهر از نظر چالش‌های زیست محیطی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که گوینه کشاورزی پایدار با میانگین ۲/۸۸۵ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) و گوینه مخاطرات طبیعی با میانگین ۳/۲۱۶ و گوینه سموم و مواد شیمیایی با میانگین ۳/۰۸۹ بالاتر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. بنابراین براساس مطالعه میدانی نگارنده در منطقه مورد مطالعه مشخص شد بالابودن سهم زمین‌های زیرکشت آبی، کمبود و کاهش مراتع، بهره برداری بی‌رویه از زمین‌های کشاورزی، نسبت بالای اتلاف آب در کشاورزی و نسبت پایین اراضی تحت آبیاری مکانیزه مهم‌ترین چالش‌های زیست محیطی در سطح روستاهای شهرستان اسلامشهر است.

جدول ۱. تعداد و درصد پرسشنامه اختصاص یافته به هر روستا (منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ و محاسبات نگارنده، ۱۳۹۸)

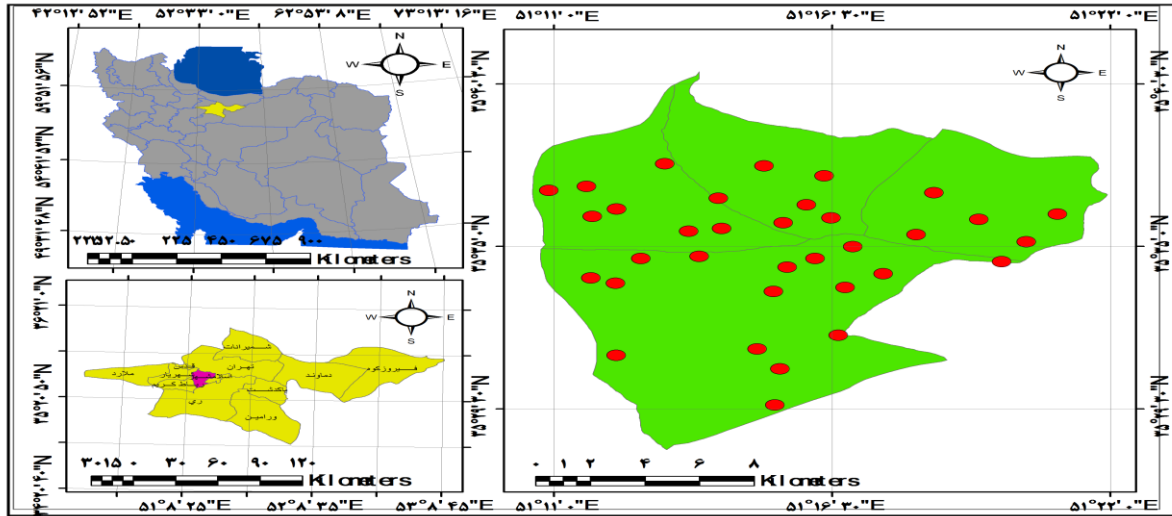
روستا	خانوار	جمعیت	درصد پرسشنامه	تعداد پرسشنامه
علی آباد قاجار	۴۶۹	۱۶۰۷	۴	۱۵
ترشنبه	۲۷	۹۰	۰/۲۵	۱
نصیر آباد	۱۲	۴۴	۰/۱۲	۱
گلدسته	۲۵۹۴	۷۶۰۲	۲۱	۸۰
شمس آباد	۶۴	۲۳۵	۱	۴
فیروز بهرام	۳۵۶	۱۱۰۳	۳	۱۱
علی آباد طیانچه	۳۵۲	۱۲۵۹	۳	۱۱
حسین آباد	۱۰۷۵	۳۸۹۹	۱۱	۴۲
سیمون	۶۳	۲۲۲	۱	۴
کرک اینکچه	۳۶	۱۱۹	۰/۳۳	۱
لهک	۱۸	۴۶	۰/۱۳	۱
نظام آباد	۳۰۵	۱۰۶۱	۳	۱۱
حسین آباد سیاه آب	۱۹	۶۱	۰/۱۷	۱
عباس آباد	۲۸۵	۹۸۵	۳	۱۱
بهرام آباد	۵۶۶	۱۸۸۹	۵	۱۹
شاطره	۲۱۸۳	۷۱۵۰	۲۰	۷۶
ملک آباد	۱۶۱	۳۰۶	۱	۴
مهران آباد	۸۶	۲۵۴	۱	۴
حسن آباد خالصه	۸۱۷	۳۵۶۸	۱۰	۳۸
رضی آباد	۱۰۵	۲۹۲	۱	۴
علی آباد	۱۰	۳۵	۰/۱۰	۱
ایرین	۵۵۶	۱۸۲۲	۵	۱۹
بهمین آباد	۱۴۶	۴۱	۰/۱۱	۱
چیچکلو	۷۸۲	۲۶۵۶	۷	۲۷
جمع	۱۱۰۵۱	۳۶۳۴۶	۱۰۰	۳۸۰

جدول ۲. بررسی وضعیت پایایی شاخص‌های پژوهش بر اساس آلفای کرونباخ (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

شاخص	اقتصادی	اجتماعی	فیزیکی کالبدی	زیست محیطی	مدیریت و برنامه ریزی
آلفای کرونباخ	۰/۷۶۹	۰/۸۰۸	۰/۷۸۸	۰/۸۲۱	۰/۷۹۹
تعداد گویه	۱۳	۲۲	۲۲	۱۵	۱۵

جدول ۳. متغیر، شاخص و گویه‌های تحقیق (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

بعد	شاخص	گویه
اقتصادی	رشد اقتصادی	عدم اشتغال زنان و جوانان - کمبود فرصت‌های شغلی - بیکاری فصلی کشاورزان - بیکاری فصلی کشاورزان - فقدان اشتغال زایی بخش کشاورزی - فقدان مکانیزاسیون بخش کشاورزی - فقدان ثبات و امنیت شغلی
	اشتغال	کاهش قدرت خرید مردم - کاهش پس‌انداز مردم - عدم سرمایه‌گذاری دولت - عدم تمایل و انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی - عدم تمایل و انگیزه بومیان برای سرمایه‌گذاری - کمبود و یا عدم وجود صنایع وابسته به کشاورزی - فقدان راهبرد مناسب برای توسعه صنایع
فیزیکی-کالبدی توسعه	خدمات زیرساختی	کمبود امکانات و خدمات ورزشی - کمبود امکانات تحصیلی - کمبود امکانات رفاهی و پارک - ضعف زیرساخت‌ها در دسترسی به مراکز دهستان‌ها - کمبود زیرساخت‌های ارتباطی - کمبود زیرساخت‌های عمومی - کمبود زیرساخت‌های بهداشتی - عدم اجرای طرح‌های هادی و بهسازی داخلی روستا - عدم وجود سازه‌های عمرانی کنترل سیلاب
	پایداری سکونتگاه‌های روستایی	محدودیت در توسعه فیزیکی سکونتگاه انسانی - آسیب‌پذیری بالا سکونتگاه‌ها در مقابل بلایای طبیعی - نامقاوم بودن سکونتگاه‌ها به دلیل عدم کاربرد مصالح نامرغوب - عدم ساماندهی فضای سکونتگاه - متراکم بودن سکونتگاه‌ها
اجتماعی	کاربری اراضی	شناسایی و نگهداری از بافت بارز - مکان‌یابی اصولی خدمات - مکان‌یابی آرامستان و توسعه فیزیکی - وجود اراضی بایر جهت گسترش - تخریب کاربری کشاورزی - فراوانی صنایع تبدیلی و تکمیلی - تناسب بین جمعیت و کاربری اراضی - تداخل کاربری کشاورزی با مسکونی
	جمعیت	کاهش میزان جمعیت - کاهش نرخ رشد جمعیت - تغییر در تعداد افراد خانوار - تغییر در میزان و نسبت جنسی - تغییر در ترکیب جمعیتی اقوام - کاهش انگیزه و تمایل به ماندگاری جمعیت در روستا - تغییر در نرخ باسوادی - کاهش سطح مدارج تحصیلی
زیست محیطی	امنیت اجتماعی و روانی	کاهش عملکرد نهادهای محلی - افزایش نزاع و اختلافات طایفه‌ای بین روستاییان
	انسجام اجتماعی	کاهش تعلق خاطر نسبت به محل زندگی - تغییر الگوهای فرهنگی بومی - کاهش انگیزه سکونت در روستا - کاهش اعتماد روستاییان به یکدیگر - کاهش اعتماد روستاییان به مسئولین منطقه - عدم مشارکت در امور عمرانی و خدماتی - عدم شرکت در تصمیم‌گیری و همکاری در فعالیت‌های جمعی - عدم مشارکت در انتخابات - عدم وجود انجمن‌های داوطلبانه - عدم وجود حس همکاری متقابل - عدم مشارکت در امور اقتصادی و مالی - عدم مشارکت در امور عام‌المنفعه، مراسمات و غیره
مدیریت و برنامه ریزی	مخاطرات طبیعی	افزایش آسیب‌پذیری نسبت به بلایای طبیعی - افزایش آسیب‌پذیری زمین‌های کشاورزی - آسیب‌پذیری سکونتگاه‌های انسانی - آسیب‌پذیری محصولات در نتیجه طولانی بودن سرما
	کشاورزی پایدار	بالا بودن سهم زمین‌های زیرکشت آبی - کمبود و کاهش مراتع - بهره‌برداری بی‌رویه از زمین‌های کشاورزی - نسبت بالای اتلاف آب در کشاورزی - نسبت پایین اراضی تحت آبیاری مکانیزه
	سموم و مواد شیمیایی	افزایش سرانه دور ریز خانگی - افزایش هزینه جمع‌آوری و دفع زباله - عدم وجود سیستم بازیافت و استفاده مجدد زباله - محدودیت در مکانیابی دفع زباله و فاضلاب - افزایش مسمومیت‌های حاد ناشی از مواد شیمیایی - مصرف بالای سموم شیمیایی و آفت‌کش‌ها در کشاورزی
سیاست و تصمیم‌گیری	نسبت پایین طرح‌های ظرفیت‌سازی - عدم مشارکت مردم در تعاونی‌ها و تشکلهای محلی - عدم مشارکت افراد در اجرا و پشتیبانی طرح‌های عمرانی و هادی - کمبود میزان توجه ارگان‌های مختلف به توسعه پایدار - عدم هماهنگی برنامه‌ها و سیاست‌های ارگان‌های مختلف در سطح محلی - مداخله سازمان‌های مختلف دولتی در برنامه‌های توسعه روستایی - نسبت پایین قابلیت مشارکت عمومی - فقدان توجه به دانش بومی در برنامه‌های توسعه - نسبت پایین آمادگی مقابله با بلایای طبیعی - نسبت پایین آگاهی و اطلاعات عمومی - دخالت‌های نامناسب مسئولین محلی - تصمیمات بدون پشتوانه علمی - تصمیمات سلیقه‌ای - باندبازی و عدم شایسته‌سالاری - متخصص نبودن تصمیم‌گیران	

شکل ۱. نقشه موقعیت سیاسی منطقه مورد مطالعه

جدول ۴. بررسی وضعیت چالش‌های اقتصادی روستاهای شهرستان اسلامشهر با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

Test value=3							گویه‌ها
باضرب اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف میانگین	سطح معناداری	مقدار تی (t)	انحراف معیار	میانگین	
حد پایین	حد بالا						
-۰/۰۸۸	-۰/۳۶۶	-۰/۱۷۷	۰/۰۰۰	-۳/۵۲۳	۰/۸۸۹	۲/۸۲۳	اشتغال
-۰/۰۶۷	-۰/۲۳۲	-۰/۱۰۸	۰/۰۰۰	-۳/۸۸۲	۰/۸۱۲	۲/۸۹۲	رشد اقتصادی

جدول ۵. بررسی وضعیت چالش‌های فیزیکی-کالبدی روستاهای شهرستان اسلامشهر با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

Test value=3							گویه‌ها
باضرب اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف میانگین	سطح معناداری	مقدار تی (t)	انحراف معیار	میانگین	
حد پایین	حد بالا						
-۰/۰۵۶	-۰/۲۷۴	-۰/۱۵۱	۰/۰۰۰	-۳/۷۶۷	۰/۹۰۳	۲/۸۴۹	خدمات زیرساختی
-۰/۱۰۷	-۰/۳۴۳	-۰/۲۴۴	۰/۰۰۲	-۳/۳۴۳	۰/۸۴۳	۲/۷۵۶	پایداری سکونتگاه‌های روستایی
-۰/۰۵۶	-۰/۱۷۹	۰/۰۷۷	۰/۰۰۰	-۴/۲۳۷	۰/۹۳۴	۲/۸۹۳	کاربری اراضی

جدول ۶. بررسی وضعیت چالش‌های اجتماعی روستاهای شهرستان اسلامشهر با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

Test value=3							گویه‌ها
باضرب اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف میانگین	سطح معناداری	مقدار تی (t)	انحراف معیار	میانگین	
حد پایین	حد بالا						
-۰/۴۴۲	-۰/۴۳۶	-۰/۳۱۴	۰/۰۰۳	-۳/۴۳۳	۰/۷۹۸	۲/۶۸۶	جمعیت
۰/۲۰۸	۰/۰۶۷	۰/۱۲۱	۰/۰۰۰	۳/۸۷۸	۰/۹۲۲	۳/۱۲۱	امنیت اجتماعی و روانی
۰/۲۸۷	۰/۱۱۷	۰/۲۱۲	۰/۰۰۰	۴/۱۷۶	۰/۹۵۶	۳/۲۱۲	انسجام اجتماعی

جدول ۷. بررسی وضعیت چالش‌های زیست محیطی روستاهای شهرستان اسلامشهر با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

Test value=3							گوبه‌ها
باضرب اطمینان ۹۵ درصد	اختلاف میانگین	سطح معنا داری	مقدار تی (t)	انحراف معیار	میانگین	حد پایین	
۰/۳۵۳	۰/۱۰۷	۰/۲۱۶	۰/۰۰۰	۴/۴۵۴	۰/۹۳۳	۳/۲۱۶	مخاطرات طبیعی
-۰/۰۸۷	-۰/۲۶۹	-۰/۱۱۵	۰/۰۰۳	-۳/۵۲۸	۰/۸۰۹	۲/۸۸۵	کشاورزی پایدار
۰/۱۶۶	۰/۰۲۳	۰/۰۸۹	۰/۰۰۱	۴/۱۰۹	۰/۸۹۱	۳/۰۸۹	سموم و مواد شیمیایی

جدول ۸. بررسی وضعیت چالش‌های مدیریت و برنامه ریزی روستاهای شهرستان اسلامشهر با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

Test value=3							گوبه‌ها
باضرب اطمینان ۹۵ درصد	اختلاف میانگین	سطح معنا داری	مقدار تی (t)	انحراف معیار	میانگین	حد پایین	
-۰/۰۹۸	-۰/۲۱۳	-۰/۱۰۵	۰/۰۰۱	-۳/۷۷۸	۰/۷۹۲	۲/۸۹۵	سیاست و تصمیم‌گیری

جدول ۹. اولویت بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر چالش‌های توسعه روستایی با استفاده از تاپسیس فازی (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

رتبه	وزن تاپسیس	روستا
۱۹	۰/۳۲۷	علی آباد قاجار
۱۳	۰/۵۳۸	ترشبه
۱۱	۰/۵۹۶	نصیر آباد
۲۴	۰/۰۰۰	گلدسته
۱۵	۰/۴۹۵	شمس آباد
۱۸	۰/۳۷۸	فیروز بهرام
۶	۰/۷۵۷	علی آباد طیانچه
۲۲	۰/۲۳۳	حسین آباد
۱	۰/۹۱۲	سیمون
۱۴	۰/۵۱۱	کرک اینکچه
۹	۰/۶۷۶	لهک
۳	۰/۸۵۹	نظام آباد
۱۷	۰/۴۰۷	حسین آباد سیاه آب
۵	۰/۷۸۸	عباس آباد
۸	۰/۶۹۷	بهرام آباد
۲۳	۰/۱۲۲	شاطره
۱۶	۰/۴۶۶	ملک آباد
۱۲	۰/۵۷۸	مهران آباد
۲۱	۰/۲۷۶	حسن آباد خالصه
۱۰	۰/۶۲۲	رضی آباد
۷	۰/۷۱۳	علی آباد
۴	۰/۸۱۱	ایرین
۲	۰/۸۹۱	بهمن آباد
۲۰	۰/۳۰۶	چیچکلو

اولویت بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر چالش‌های توسعه روستایی

در ادبیات موضوع یکی از مشهورترین روش‌های شناخته شده که به طور گسترده برای حل مسائل تصمیم‌گیری چند معیاره استفاده می‌شود، روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی فازی است. از این روش در پژوهش‌های زیادی به منظور رتبه بندی و انتخاب گزینه‌ها استفاده شده است. یکی دیگر از این مدل‌ها تاپسیس فازی است که برای اولین بار چن و همکاران در سال ۱۹۹۲ آن را مطرح کردند. در این مدل، وزن‌ها و ماتریس تصمیم‌گیری به صورت اعداد فازی تعریف می‌شوند و همانند تاپسیس کلاسیک براساس فاصله از ایده‌آل مثبت و منفی رتبه‌بندی می‌کند. در تحقیقات بسیاری از این روش بهره‌گرفته شده است (شاپان و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۶۳). برای اولویت بندی روستاهای شهرستان اسلامشهر از نظر چالش‌های توسعه روستایی از مدل تاپسیس فازی استفاده شده است. نتایج تاپسیس فازی نشان می‌دهد که روستاهای شهرستان اسلامشهر از نظر چالش‌های توسعه در یک سطح متعادل قرار ندارند. نتایج نشان می‌دهد که روستاهای سیمون با مقدار تاپسیس ۰/۹۱۲، بهمین آباد با مقدار تاپسیس ۰/۸۹۱، نظام آباد با مقدار تاپسیس ۰/۸۵۹ و ایرین با مقدار ۰/۸۱۱ به ترتیب در رتبه‌های اول تا چهارم قرار دارند و به ترتیب بیشترین چالش‌های توسعه در این روستاها وجود دارد. همچنین روستاهای گلدسته با مقدار تاپسیس ۰/۰۰۰، شاطره با مقدار تاپسیس ۰/۱۲۲، حسین آباد با مقدار تاپسیس ۰/۲۳۳ و حسی آباد خالصه با مقدار تاپسیس ۰/۲۷۶ به ترتیب در رتبه‌های ۲۴ تا ۲۱ قرار گرفته‌اند و به عبارتی کمترین چالش‌های توسعه روستایی در این روستاها بوده است. بررسی‌های میدانی و مشاهدات یافته‌های تاپسیس فازی را تایید می‌کند. بنابراین تاپسیس فازی توانسته است روستاهای مورد مطالعه را از نظر چالش‌های توسعه روستایی به درستی رتبه‌بندی کند.

نتیجه‌گیری

توسعه در معنای عام و توسعه روستایی در معنای خاص خود، با توجه به روح پویایی و نیز الزامات تشخیص داده شده برای آن، باید از درون جوامع شکل بگیرد و در این راستا، از منابع و نهادهایی بهره‌گیرد که امکان دسترسی به آن‌ها مقدور و محتمل است. براین اساس است که توسعه روستایی از نوع اقتباسی، در طلیعه هزاره سوم به فراموشی سپرده شده است و اکنون بر سازوکار درونی، بومی و مردم محور تاکید می‌شود. از این منظر، اکنون از بعد نظری می‌توان توسعه روستایی را در قالب پایداری و چالش‌های پیش روی آن مورد ارزیابی قرار داد. پژوهش حاضر با هدف تبیین چالش‌های عمده توسعه روستایی برای دستیابی به توسعه پایدار در روستاهای شهرستان اسلامشهر صورت پذیرفته است. نتایج پژوهش نشان داد که عدم اشتغال زنان و جوانان، کمبود فرصت‌های شغلی، بیکاری فصلی کشاورزان، بیکاری فصلی کشاورزان،

فقدان اشتغال زایی بخش کشاورزی، فقدان مکانیزاسیون بخش کشاورزی، فقدان ثبات و امنیت شغلی، کاهش قدرت خرید مردم، کاهش پس انداز مردم، عدم سرمایه‌گذاری دولت، عدم تمایل و انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، عدم تمایل و انگیزه بومیان برای سرمایه‌گذاری، کمبود و یا عدم وجود صنایع وابسته به کشاورزی و فقدان راهبرد مناسب برای توسعه صنایع مهمترین چالش‌های اقتصادی در این روستاهاست؛ کمبود امکانات و خدمات ورزشی، کمبود امکانات تحصیلی، کمبود امکانات رفاهی و پارک، ضعف زیرساخت‌ها در دسترسی به مراکز دهستان‌ها، کمبود زیرساخت‌های ارتباطی، کمبود زیرساخت‌های عمومی، کمبود زیرساخت‌های بهداشتی، عدم اجرای طرح‌های و بهسازی داخلی روستا، عدم وجود سازه‌های عمرانی کنترل سیلاب، محدودیت در توسعه فیزیکی سکونتگاه انسانی، آسیب‌پذیری بالا سکونتگاه‌ها در مقابل بلایای طبیعی، نامقاوم بودن سکونتگاه‌ها به دلیل عدم کاربرد مصالح نامرغوب، عدم ساماندهی فضای سکونتگاه، متراکم بودن سکونتگاه‌ها، شناسایی و نگهداری از بافت باارزش، مکان‌یابی اصولی خدمات، مکان‌یابی آرامستان و توسعه فیزیکی، وجود اراضی بایر جهت گسترش، تخریب کاربری کشاورزی، فراوانی صنایع تبدیلی و تکمیلی، تناسب بین جمعیت و کاربری اراضی و تداخل کاربری کشاورزی با مسکونی مهمترین چالش‌های فیزیکی-کالبدی در روستاهای شهرستان اسلامشهر است. میزان جمعیت، کاهش نرخ رشد جمعیت، تغییر در تعداد افراد خانوار، تغییر در میزان و نسبت جنسی، تغییر در ترکیب جمعیتی اقوام، کاهش انگیزه و تمایل به ماندگاری جمعیت در روستا، تغییر در نرخ باسوادی و کاهش سطح مدارج تحصیلی مهمترین چالش‌های اجتماعی در سطح روستاهای شهرستان اسلامشهر است.

بالا بودن سهم زمین‌های زیرکشت آبی، کمبود و کاهش مراتع، بهره‌برداری بی‌رویه از زمین‌های کشاورزی، نسبت بالای اتلاف آب در کشاورزی و نسبت پایین اراضی تحت آبیاری مکانیزه مهم‌ترین چالش‌های زیست محیطی در سطح روستاهای شهرستان اسلامشهر است. پایین طرح‌های ظرفیت‌سازی، عدم مشارکت مردم در تعاونی‌ها و تشکل‌های محلی، عدم مشارکت افراد در اجرا و پشتیبانی طرح‌های عمرانی و هادی، کمبود میزان توجه ارگان‌های مختلف به توسعه پایدار، عدم هماهنگی برنامه‌ها و سیاست‌های ارگان‌های مختلف در سطح محلی، مداخله سازمان‌های مختلف دولتی در برنامه‌های توسعه روستایی، نسبت پایین قابلیت مشارکت عمومی، فقدان توجه به دانش بومی در برنامه‌های توسعه، نسبت پایین آمادگی مقابله با بلایای طبیعی، نسبت پایین آگاهی و اطلاعات عمومی، دخالت‌های نامناسب مسئولین محلی، تصمیمات بدون پشتوانه علمی، تصمیمات سلیقه‌ای، باندبازی و عدم شایسته‌سالاری و متخصص نبودن تصمیم‌گیران مهمترین چالش‌های مدیریت و برنامه‌ریزی در سطح روستاهای شهرستان اسلامشهر است. همچنین نتایج آزمون تی‌تک نمونه‌ای نشان داد که در چالش‌های

نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یزد، دانشکده کشاورزی، گروه مدیریت کشاورزی، یزد.

حاجی، لطیف؛ چیذری، محمد و چوپچیان، شهلا، (۱۳۹۵)، تحلیل ساختاری مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه پایدار تعاونی‌های تولید کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان نقره، مجله پژوهش‌های روستایی، دوره ۷، شماره ۱، صص ۲۱۶-۱۹۵.

دانیالی، تهمینه، (۱۳۹۷)، چالش‌های توسعه پایدار با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات مطالعه موردی روستاهای شهرستان ساوه، مجله جغرافیا، دوره جدید، سال ۱۶، شماره ۵۸، صص ۲۰۱-۲۱۳.

رئیس، مهتاب، (۱۳۹۶)، تحلیل توانمندی‌ها چالش‌های مناطق روستایی بخش سیوان به منظور توسعه پایدار گردشگری، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی باختر ایلام، گروه جغرافیا، رشته برنامه ریزی گردشگری منطقه‌ای، ایلام.

شایان، محسن؛ نامدار، محبوبه؛ بازوند، سجاد و رضایی، ابراهیم، (۱۳۹۷)، تحلیل فضایی درجه توسعه یافتگی سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی دهستان‌های شهرستان زرین دشت، مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۳، شماره ۴، صص ۱۰۵۷-۱۰۷۳.

شوقی، مرضیه، (۱۳۹۱)، بررسی تطبیقی عوامل مؤثر در ناپایداری روستاهای بخش کاکلی شهرستان دشتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات، دانشگاه زابل، زابل.

فرزین، بهلول، (۱۳۹۴)، مقایسه تطبیقی عملکرد شهرداری و دهیاری در توسعه کالبدی روستاهای واقع در حریم شهرها نمونه موردی حسین آباد و علی آباد شهرستان اسلام شهر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، رشته برنامه ریزی روستایی، تهران.

فرهمنده، جسیم، (۱۳۹۴)، تحلیل چالش‌های کالبدی- فیزیکی توسعه در روستاهای کوهستانی مطالعه موردی شهرستان کامیاران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل، دانشکده ادبیات، گروه جغرافیا، رشته برنامه‌ریزی روستایی، زابل.

فلاح تبار، نصراله، (۱۳۹۶)، چالش‌های طرح‌های توسعه روستایی از دیدگاه توسعه پایدار با استفاده از مدل سوات، مجله جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال ۷، شماره ۳، صص ۱۸۷-۲۰۲.

قبادی، شادی، (۱۳۹۲)، تحلیل چالش‌های مدیریت روستایی در راستای توسعه روستاها مطالعه موردی دهستان حومه شهرستان سنندج، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی، دانشکده علوم جغرافیا، گروه جغرافیای انسانی، رشته برنامه‌ریزی روستایی، تهران.

کامرانی‌فر، حدیث؛ قاسمی، مریم و حیاتی، سلمان، (۱۳۹۵)، تحلیل چالش‌های توسعه گردشگری فرهنگی در نواحی روستایی مطالعه موردی شهرستان بینالود، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۲ (۱۴)، صص ۱۱۱-۱۳۰.

اقتصادی گوپه اشتغال با میانگین ۲/۸۲۳ و گوپه رشد اقتصادی با میانگین ۲/۸۹۲ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. در چالش‌های فیزیکی- کالبدی گوپه خدمات زیرساختی با میانگین ۲/۸۴۹، گوپه پایداری سکونتگاه‌های روستایی با میانگین ۲/۷۵۶ و کاربری اراضی با میانگین ۲/۸۹۳ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. در چالش‌های اجتماعی گوپه جمعیت با میانگین ۲/۶۸۶ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) و گوپه امنیت اجتماعی و روانی با میانگین ۳/۱۲۱ و گوپه انسجام اجتماعی با میانگین ۳/۲۱۲ بالاتر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. در چالش‌های زیست محیطی گوپه کشاورزی پایدار با میانگین ۲/۸۸۵ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) و گوپه مخاطرات طبیعی با میانگین ۳/۲۱۶ و گوپه سموم و مواد شیمیایی با میانگین ۳/۰۸۹ بالاتر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. در چالش‌های مدیریت و برنامه‌ریزی گوپه سیاست و تصمیم‌گیری با میانگین ۲/۸۸۵ پایین‌تر از میانگین مطلوب (۳) ارزیابی شده‌اند. همچنین نتایج تاپسیس فازی نشان داد که روستای سیمون با مقدار تاپسیس ۰/۹۱۲ در رتبه اول و روستای گلدسته با مقدار تاپسیس ۰/۰۰۰، شاطره در رتبه آخر قرار گرفته‌اند. به عبارتی دیگر بیشترین چالش‌های توسعه روستایی در روستای سیمون و کم‌ترین چالش در روستای گلدسته قرار وجود دارد.

منابع

احمدی، امیر، (۱۳۹۵)، بررسی اثر سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی بر کیفیت زندگی خانوارهای روستایی شهرستان ارومیه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زنجان، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، رشته توسعه روستایی، زنجان.

توکلی‌نیا، جمیله؛ پاک‌نهاد، محمدرضا؛ رئیس، حسین و آقایی، پرویز، (۱۳۹۵)، ارزیابی چالش‌های اجتماعی ناشی از بحران خشکسالی بر توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی دهستان میانده از توابع بخش شیبکوه شهرستان فسا، مجله جغرافیایی سرزمین، سال ۱۳، شماره ۴۶، صص ۱۳-۲۷.

ثانی‌حیدری، علیرضا، (۱۳۹۶)، بررسی نقش اعتبارات خرد بر شاخص‌های توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی روستاهای شهرستان تربت جام، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مشهد، دانشکده کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی، رشته اقتصاد کشاورزی، مشهد.

جمینی، داود؛ ذوالفقاری، امیرعلی؛ نصرآبادی، زهرا و قبادی، شادی، (۱۳۹۵)، چالش‌های زیست محیطی و اثرات آن بر ساکنین روستای بدرآباد با استفاده از روش نظریه بنیانی، مجله جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۱۹، صص ۷۱-۸۷.

جهان آبادی، عبدالله، (۱۳۹۵)، توسعه پایدار روستایی با تاکید بر بخش کشاورزی در استان یزد مطالعه موردی شهرستان اشکذر، پایان

- Maleki, S. and Shekhi, H. (2010): Analysis and classification of indicators and determine development priorities in the country's provinces using factor and cluster analysis. *Geography and Planning*. No. 29. PP. 61 - 85.
- Mousavi, S, N.(2015). Effective Factors on Women Role in Sustainable Development (Case Study: Marvdasht Rural Areas in Iran), *International Journal of Agricultural Management and Development (IJAMAD)*, Vol.5., No.3. pp153-157, DOI: 10.5455/ijamd.164895.
- Naomi, W. (2011). Coping Capacitis and Rural Livelihoods: Challenges To Community Risk Management In Southern Sri Lanka Binghamton University, Department Of Geography, P.O. BOX 6000, Binghamton, NY 13902 – 6000, USA.
- Pašakarnis, G. & Maliene, V. (2010) Towards sustainable rural development in Central and Eastern Europe: Applying land consolidation , *Land Use Policy*, Vol. 27, No. 2, pp. 545-549.
- Siegfried, B., and Budjurova, E. (2011). issues and challenges in rural development: compend of development in developing countries . Margraf Publishers GmbH.
- Veselonska, L. (2017). Factors influencing countries on their path to sustainable development: implications for organizations, Problems and Perspectives in Management, Vol. 15, Issue.2, PP474-485.
- کیانی، فاطمه، (۱۳۹۳). بررسی چالش‌های توسعه در ناحیه روستایی- ساحلی شهرستان رشت، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، رشته برنامه‌ریزی روستایی، زابل.
- وثوقی، منصور و ایمانی، علی، (۱۳۸۹)، آینده توسعه روستایی و چالش‌های پایداری، مجله توسعه روستایی، دوره اول، شماره ۲، صص ۲۳-۴۵.
- Eziyi, I. & Krothapalli, A.(2014). Sustainable Rural Development: Solar/Biomass Hybrid Renewable Energy System, *Energy Procedia*, Vol 57, pp1492 – 1501, doi: 10.1016/j.egypro.2014.10.141.
- Guimaras ,M. H., Sousa ,C .,Dentinho ,T. ,Boski ,T. (2013). Economic base model for the Guadiana estuary, Portugal an application for Integrated Coastal Zone Management. *Journal of Marine Policy* ,Vol.43, pp. 63–70.
- Keenleyside, C. and Tucker, G.M. (2010), Farmland abandonment in the EU: an assessment of trends and prospects. Report Prepared for WWF. Institute for European Environmental Policy, London.
- Kim, T. (2009). Crisis Communication: Challenges Faced by Remote Communities In North Eastern Ontario, *Strategic Communications Management*, Vol. 6, Pp.83 – 10.

Explaining the major challenges of rural development to achieve sustainable development: A case study of villages in Islamshahr

Abstract

Identifying the major challenges of rural development is a prerequisite for formulating policies and providing a flexible model for achieving sustainable rural development. The purpose of this study is to investigate the challenges of rural development in the villages of Islamshahr. The present research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method of work. The statistical population of the study consists of two groups of villagers and experts; In the first group, using the Cochran's formula, 380 people were randomly selected as the sample size. In the group of experts, 20 people were selected as a sample. To analyze the research data, SPSS software and one-sample t-test were used. Finally, fuzzy TOPSIS technique was used to rank the studied villages in terms of rural development challenges. . The results showed that economic, physical-physical and managerial challenges are the most important challenges in the villages of Islamshahr. Also, the results of fuzzy TOPSIS showed that Simon village with a coefficient of 0.912 is in the first rank and Goldasteh village with a coefficient of 0.000 are in the last rank. In other words, Simon village has faced more challenges and Goldasteh village has faced less challenges.

Keywords: Development, Rural Development, Sustainable Rural Development, Development Challenges, Islamshahr